

BASEL II STANDARTLARI

Cenan AYKUT*

I. GİRİŞ

Günümüz dünyasında finansal sistemin tarafları uluslararası ve ulusal kurumlar, piyasalar hukuk ve denetim sistemleridir. Uluslararası ve ulusal düzeyde istikrarın sağlanmasında finansal istikrar, fiyat istikrarı ve mali istikrar için ön gerekliliktir. Finansal sektör içerisinde yer alan bankaların sahip oldukları öz kaynaklarına karşılık bilanço içi ve bilanço dışı risk ağırlıklı varlıkları bulunmaktadır. Uluslararası finansal istikrarın sağlanmasını ve uluslararası faal bankalar arası serbest rekabet ortamı oluşturmak üzere bankaların ortak standartlarda çalışmalarını sağlamak için dünyadaki merkez bankalarının bankası konumunda 1930 yılında kurulan en eski ve en geniş katılımlı uluslararası organizasyon olan, merkezi İsviçre'nin Basel kentinde bulunan Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank For International Settlements - BIS), diğer faaliyetlerinin yanı sıra bünyesinde 1974 yılında G-10 ülkelerinin merkez bankaları başkanları tarafından 'Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi' kurulmuştur. Bankacılık denetim otoriteleri komitesi olan 'Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi' uluslararası boyutta faaliyet gösteren bankalara asgari % 8 sermaye yeterliliği oranını 1988 yılında tavsiye etmiştir. Böylece krizlere karşı bankaların dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayesinin risk ağırlıklı varlıklara oranını ifade eden sermaye yeterlilik rasyosunun asgari % 8 olması standart bir ilke olarak sunulmuştur. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nin bu tavsiyesi uluslararası bankacılık faaliyeti gerçekleştiren tüm ülkelerin ulusal denetim otoritelerince 1988 yılı sonrasında kabul edilmiş ve bu suretle asgari sermaye yeterliliği oranının uygulanması uluslararası bir standart haline gelmiştir. Bu sayede herhangi bir bankanın sahip olduğu varlıklar nedeniyle üstlendiği risklere karşı söz konusu bankanın sermayesi doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Bankaların aldığı riskler karşılığı belirli tutarda sermaye bulundurması gereği bankaların mali yapılarının güçlü ve istikrarlı olmasını temin etmektedir.

Bankalarca toplam risk ağırlıklı varlıkların hesaplanmasında dikkate alınan riskler, Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nce zaman süreci içerisinde sürekli gözden geçirilerek geliştirilmeye çalışılmaktadır. 1988 tarihli Basel I sermaye uzlaşısı olarak adlandırılan doküman 1999 yılına kadar çeşitli değişikliklere uğramış ve 1999 yılında istişare dokümanı olarak hazırlanan yeni metin denetim otoritelerinin ve bankaların tartışmasına açılmış olup Basel II sermaye uzlaşısı olarak adlandırılan doküman 2004 yılında, gözden geçirilmiş kapsamlı versiyonu ise 2006 yılında BIS tarafından yayınlanmıştır.

Bu makalede Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nce hazırlanan Basel I ve takiben Basel II standartları sunulmaktadır.

II. BASEL I STANDARTLARI

Varlıkların risk ağırlıklarının ilk olarak belirlendiği 1988 dokümanı Basel I dokümanı olarak adlandırılmaktadır. 1996 yılında ilave edilen piyasa riski dahil olmak üzere Basel-I Uzlaşısı'na göre sermaye yeterlilik oranı (SYR) aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

$$SYR = \frac{\text{Öz Kaynak (Sermaye Tabanı)}}{\text{Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar}} \\ (\text{Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar} = \text{Kredi Riskine Esas Tutar} + \text{Piyasa Riskine Esas Tutar})$$

* Risk Yönetimi Başkanı, Türk EXİMBANK.

Bu formülasyonun paydasında yer alan Kredi Riski Ağırlıkları aşağıda verilmiştir:

Tablo 1 - Basel I'e Göre Kredi Riski Ağırlıkları

Risk Ağırlığı	Varlıklar
% 0	OECD üyesi ülke Hazine, Merkez Bankası ve ECA'larına açılan krediler
% 10	OECD üyesi ülke kamu kuruluşlarına açılan krediler.
% 20	Çok taraflı Kalkınma Bankaları ve OECD üyesi ülkelerin bankalarına açılan krediler.
% 50	Konut ipoteği karşılığı açılan krediler.
%100	OECD üyesi olmayan ülkelere ve bankalarına açılan krediler ile özel sektör kuruluşlarına açılan krediler.

Kaynak: BIS 1988

Komitenin 1996 değişiklik metninde piyasa riski, bankaların bilanço içi ya da dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarındaki muhtemel görülen değişiklikler nedeniyle karşılaşılabileceği kayıp riski olarak tanımlanmış, bankalara piyasa riski ölçümünde standart ve içsel modellerin kullanılması yaklaşımı olmak üzere iki farklı yaklaşımdan birini tercih etme imkanı verilmiş ve öz kaynak hesabına 3. kuşak sermaye de ilave edilmiştir.

Basel-I'in Eleştirisi

Basel I'e getirilen eleştirilerden ilki, kredi ve piyasa riski dışındaki riskleri sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında dikkate almamasıdır. Bankacılığın geçirmekte olduğu değişim sürecinde hem kredi hem de piyasa riskinin daha karmaşık bir hal almasının yanında, bankacılık sektörü için faiz oranı riski, operasyonel risk ve likidite riski gibi Basel I standardının kapsamında olmayan riskler de önem kazanmıştır. Bu durum, varolan standarda göre hesaplanan sermaye oranının, her zaman bankanın mali durumunun iyi bir göstergesi olmaması sonucunu doğurmuştur (TBB 2000).

Basel I'e getirilen ikinci eleştiri, uygulanan kredi risk ağırlıklarının belirlenmesi, en iyi olasılıkla ekonomik riskin kaba bir ölçümünü sağlamasıdır. Bunun temel nedeni, kredi risk derecelerinin, ödünç alanların farklılık gösteren temerrüt risklerinin yeterli şekilde birbirlerinden ayrılmasını sağlayacak şekilde ayarlanmış olmamasıdır. Risk temelli sermaye yaklaşımında kullanılan sermaye kavramı, bir bankanın beklenen ya da beklenmeyen kayıplarını karşılama kapasitesini yeterince ifade etmemektedir (örneğin, kredi karşılıkları konjonktürün iyi olduğu dönemlerde karşılaşılan riskin gerektirdiğinin üstüne çıkmakta, tersine gelişmeler olduğunda da yetersiz kalmaktadır) (BIS, Jackson, P. Nisan 1999).

Basel I ile ilgili üçüncü eleştiri de bankaların, kendi kanuni sermaye yeterliliklerine arbitraj uygulamaları ve ölçülen risk ile gerçek risk arasındaki farklılıklardan yararlanmalarıdır. Kanuni sermaye arbitrajı örneğin bazı menkulleşme yöntemleri gibi bir kaç şekilde meydana gelebilmekte ve bankanın portföy konsantrasyonlarının daha düşük kalitedeki varlıklara kaymasına yol açabilmektedir. (BIS, Jackson, P. Nisan 1999)

Basel I'e getirilen dördüncü ve önemli bir eleştiri de kulüp üyeliği ile ilgilidir. Yukarıdaki Tablo-1'den de görüleceği Basel I dokümanı varlıkların risk ağırlıklarını, riski üstlenilen tarafın kulüp üyesi (OECD üyesi) olup olmadığı kriterine bakarak belirlemektedir. Bu kriter gereği, herhangi bir farklılık gözetmeksizin her bir OECD üyesi ülke Hazinesi'ne açılan kredinin risk ağırlığı % 0 olarak değerlendirilirken, uluslararası büyük ölçekli özel sektör kuruluşuna veya petrol zengini fakat OECD üyesi olmayan bir ülke merkez bankasına açılan

kredinin risk ağırlığı %100 olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, Basel I, bir bankanın 100 milyon YTL. tutarındaki bir krediyi bir OECD üyesi ülke hazinesi'ne açması halinde herhangi bir sermaye ayırma yükümlüğü getirmemesine ($100 * \%0 * \%8=0$) karşılık, aynı tutardaki krediyi uluslararası büyük ölçekli özel sektör kuruluşuna veya petrol zengini olmasına karşın OECD üyesi olmayan bir ülke merkez bankasına açması halinde 8 milyon YTL. ($100 * 1 * \% 8 = 8$) tutarında sermaye bulundurma zorunluluğu getirmektedir. Bu durum, OECD ülkesi olan ancak kredi riski açısından daha yüksek bulunan ülkeler açısından avantajlı, buna karşılık, OECD üyesi olmayan ancak kredi değerliliği yüksek bulunan ülkeler için bir dezavantaj oluşturmaktadır. (TBB 2000)

III. BASEL-II'YE GEÇİŞ ÇALIŞMALARI

Komitenin sermaye yeterliliği düzenlemesinin gözden geçirilmesi amacıyla yönelik ilk dönem önerilerinin Haziran 1999'da yayımlanmasından sonra, tüm üye ülkelerde kapsamlı bir istişare süreci başlatılmış ve iletilen öneriler dünya çapında denetim otoritelerine dağıtılmıştır.

Komite, Ocak 2001 ve Nisan 2003'te görüş alışverişi ve istişare için ek öneriler yayımlamış; bu önerilerle ilgili üç sayısal etki çalışması yapmıştır. Bu çabalar sonucunda, özgün önerilere çok önemli katkı ve ilaveler yapılmıştır. Düzenleme ve içindeki standart, G-10 ülkelerinin Merkez Bankası Başkanları ve Bankacılık Denetleme Kurumu Başkanlarıca uygun bulunmuştur. Basel II sermaye uzlaşısı olarak adlandırılan doküman 2004 yılında, gözden geçirilmiş kapsamlı versiyonu ise 2006 yılında BIS tarafından yayınlanmıştır.

IV. BASEL-II STANDARTLARI

Basel II uzlaşısının amacı; finansal sistemin güvenilirliğinin ve istikrarının artırılması, serbest rekabet ortamı ve riskler konusunda daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturulmasıdır.

Basel II uzlaşısı 1. yapısal blokta , - Kredi Riski - Operasyonel Risk - Riski Azaltma – Teminat bölümleri yer almakta olup Basel I uzlaşısında yer alan sermaye yeterliliği asgari oranını ve piyasa riskine ilişkin son düzenlemeleri aynen muhafaza etmiş olmakla birlikte kredi riskine esas tutarın hesaplanmasında kullanılan ağırlıkların belirlenmesi konusunda yeni yöntemler sunmakta, operasyonel riski sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil etmektedir.

Diğer taraftan Basel II uzlaşısı 2. yapısal blokta ulusal denetim otoritelerine kur riski, likidite riski, faiz oranı riski ve yoğunlaşma riski ve benzeri riskleri karşılamak üzere sermaye yeterlilik oranını banka bazında yükseltebilmesine imkan sağlamakta ayrıca bankaların sermaye seviyesinin proaktif izlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması konusunda denetim otoritelerini yetkilendirmektedir. Beklenen kayıplar ayrılan karşılıklarla, beklenmeyen kayıplar da sermaye artışları ile kapsamaktadır.

Basel II uzlaşısı 3. yapısal blokta düzenlenen piyasa disiplini ile bankaların risk yapıları ve sermaye yeterliliği ve pozisyonları konusunda piyasa katılımcılarının daha fazla bilgi sahibi olabilmeleri için şeffaf bir yapı öngörülmektedir.

Basel II ile birlikte bilanço, gelir tablosu ve nakit akımları ile yönetim, sektör, rekabet durumu ve enformasyon kalitesi gibi subjektif verilerden hareketle hesaplanan 'firma risk derecesi' ve kredinin türü, vadesi ve teminat yapısına bağlı olarak belirlenen 'kredi işleminin risk seviyesine' göre firmaların kredi talepleri değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmelere göre kredi tahsis kararı alınmakta, risk seviyesine göre fiyatlandırma yapılmaktadır.

Basel I ve Basel II düzenlemelerinin karşılaştırılması aşağıda Tablo-2'de sunulmuştur.

Tablo 2 - Basel I ve Basel II'nin Karşılaştırılması

BASEL I ve BASEL II'NİN KARŞILAŞTIRILMASI	
Basel I Standartları	Basel II Standartları
SYR hesaplamasında sadece kredi ve piyasa risklerinin dikkate alınması.	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskin de dikkate alınması. SYR'nin riske daha duyarlı hale getirilmesi
Kredi riskine ilişkin ağırlıkların belirlenmesinde OECD ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı.	Kredi riskinin standart yöntem ile ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği risk derecelerinin kullanılması
Tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması	Her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında bankaların içsel risk ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının özendirilmesi.
Denetim otoritesince tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşım	Risk yönetiminin önemine ve risk kültürünün banka genelinde yaygınlaşmasına yapılan vurgu
Sadece asgari SYR'ye yapılan vurgu	Üçlü yapı, SYR yanında, gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplininin gerekliliğine yapılan vurgu ve ilgili düzenlemeler.

Kaynak: BIS 1988 ve BIS 2004

Basel II'de Asgari Sermaye Yeterliliği

Basel II'ye göre sermaye yeterlilik oranının hesaplanması aşağıdaki Tablo-3'te sunulmaktadır.

Tablo 3 - Basel II'ye Göre SYR Formülasyonu

Toplam Öz Kaynak (Basel I ile aynı)		
----- ≥ % 8		
Kredi Riskine Esas Tutar + Piyasa Riskine Esas Tutar + Operasyonel Riske Esas Tutar		
↓	↓	↓
Basel I'e Göre Büyük Ölçüde Değişti	Basel I'e Göre Değişiklik Çok Az	Yeni Eklendi

Kaynak: BIS, Haziran 2004

Basel II'de Kredi Riski ve Operasyonel Risk için Risk Ölçüm Yöntemleri

Basel II'de kredi riski ve operasyonel risk ölçüm yöntemleri gelişmişlik düzeylerine göre aşağıdaki Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4 - Basel II’de Kredi ve Operasyonel Risk İçin Risk Ölçüm Yöntemleri

Gelişmişlik Düzeyi	Kredi Riski	Operasyonel Risk
Basit	Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
Orta	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Standart Yaklaşım
Gelişmiş	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	İleri Ölçüm Yaklaşımı

Kaynak : BIS, Haziran 2004

Kredi Riski

Kredi riski için standart yaklaşım, temel içsel derecelendirme ve gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımlarından birisi kullanılabilirlikle birlikte, sermaye gerekliliği açısından gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımının kullanılması teşvik edilmektedir.

Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda risk ağırlıkları, Standard&Poor’s, Moody’s, Fitch IBCA gibi bağımsız derecelendirme kuruluşlarının verdiği risk derecelerine göre aşağıda belirtilen esaslar ışığında belirlenmektedir.

- Eğer iki risk derecelendirme kuruluşunun değerlendirmesi varsa yüksek olan, üç kuruluşun değerlendirmesi varsa en düşük 2. risk derecesi dikkate alınır,
 - Yerel ve yabancı para cinsinden dereceler, birbirlerinin yerine kullanılamazlar,
 - Bir grup şirketinin notu, gruptaki başka bir şirket için kullanılamaz,
- Basitleştirilmiş standart yaklaşımda ise OECD İhracat Kredi Garanti Grubu’nca yayınlanan ülke risk sıralaması esas alınmaktadır.

Basel II’ de risk ağırlıklandırılması aşağıdaki varlık sınıflandırmasına göre yapılmaktadır.

A. Krediler (Alacaklar)

1. Hazine ve Merkez Bankalarına Verilen Krediler
2. Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Verilen Krediler
3. Çok taraflı Kalkınma Bankalarına Verilen Krediler
4. Bankalara Verilen Krediler
5. Menkul Kıymet Şirketlerine Verilen Krediler
6. Şirketlere Verilen Krediler
7. Perakende Krediler
8. İkamet Amaçlı Gayrimenkul İpoteği Karşılığı Verilen Krediler
9. Ticari Amaçlı Gayrimenkul Karşılığı Verilen Krediler
10. Takipteki Alacaklar
11. Yüksek Risk Kategorileri

B. Diğer Varlıklar

C. Bilanço Dışı İşlemler

Varlıkların risk ağırlıkları Basel II Uzlaşısı'nda risk gruplarına göre aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Tablo 5 - Basel II' de Varlıkların Risk Gruplarına Göre Risk Ağırlıkları

Standard & Poor's	Moody's	Fitch IBCA	Hazine-MB	Banka Opsiyon 1	Banka Opsiyon 2	Banka Opsiyon 2 (Kısa-Vade)	Şirketler
AAA	Aaa	AAA	0%	20%	20%	20%	20%
AA+	Aa1	AA+					
AA	Aa2	AA					
AA-	Aa3	AA-					
A+	A1	A+	20%	50%	50%	20%	50%
A	A2	A					
A-	A3	A-					
BBB+	Baa1	BBB+	50%	100%	50%	20%	100%
BBB	Baa2	BBB					
BBB-	Baa3	BBB-					
BB+	Ba1	BB+	100%	100%	100%	50%	
BB	Ba2	BB					
BB-	Ba3	BB-					
B+	B1	B+					
B	B2	B					
B-	B3	B-					
CCC+	Caa1	CCC+	150%	150%	150%	150%	150%
CCC	Caa2	CCC					
CCC-	Caa3	CCC-					
CC	Ca	CC					
C	C	C					
D		D					
Derecelendirilmemiş			100%	100%	20%	20%	100%

Kaynak : BIS, Haziran 2004

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere bankalara açılan krediler seçilecek üç opsiyondan birine göre ağırlıklandırılmaktadır. Diğer taraftan perakende krediler , konut ipoteği karşılığı krediler için risk ağırlıkları sırasıyla % 75 ve % 35'dir. Ticari amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı kredilerden belirli koşulları yerine getirenler % 50, diğerleri ise % 100 risk ağırlığına sahiptir.

Şirket, şirket olarak addedilen KOBİ, perakende olarak addedilen KOBİ ve perakende krediler tanımı aşağıda sunulmaktadır.

Şirket": Grup cirosu 50 milyon € ' nun üzerinde olan firmalar,

"Şirket Olarak Addedilen KOBİ" : Cirosu 50 milyon € 'nun altında olmakla birlikte, riski 1 milyon € 'dan büyük olan ticari firmalar,

"Perakende Olarak Addedilen KOBİ" : Cirosu 50 milyon € 'dan, riski de 1 milyon € 'dan küçük olan ticari firmalar,

"Perakende Krediler" kapsamında; birey/bireylere ve küçük işletmelere açılan, riski 1 milyon € 'dan düşük ve 1 milyon € tutarının altında kullanılan krediler alt grubu toplamı içindeki payı % 0.2'yi (binde ikiyi) aşmayan krediler girmektedir. Karşı tarafın "küçük işletme" olup olmaması KOBİ tanımı içerisinde belirtilen, şirket cirosunun 50 milyon Euro'dan az olması kriterine göre belirlenmektedir.

İçsel Derecelendirme Yaklaşımları

Basel II, kredi riski ölçümlemesinde Temel İçsel Derecelendirme ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme olmak üzere iki ayrı yöntem daha sunmaktadır. İçsel derecelendirme yaklaşımlarında, bankalarca içsel olarak tahmin edilen parametreler varlıkların risk ağırlıklarının hesaplanmasında belirleyici olmaktadır.

Basel II' de kredi risk derecelendirme modelinin bankanın tüm riskli aktiflerine, ilgili tüm iş birimlerince uygulanabilir olması, en az beş yıllık temerrüde düşme olasılığı veri setinin bulunması ya da oluşturulması, kredi riski modelinin uygunluğunun test edilmesi ve doğrulanması gerekmektedir.

İçsel derecelendirme yöntemlerinde kullanılan başlıca parametreler; temerrüde düşme olasılığı (PD – Probability of Default), temerrüt halindeki zarar (LGD - Loss Given Default), temerrüt halindeki riskli tutar (EAD - Exposure at Default), vade (M - Maturity), beklenen zarar (EL – Expected Loss) ve beklenmeyen zarar (UL -Unexpected Loss)'dır. Bu parametreler aşağıda kısaca açıklanmıştır:

Temerrüde Düşme Olasılığı (PD): Kredi kullanan firmanın borcunu zamanında ödememe ihtimalinin seviyesidir.

Herhangi bir borç için temerrüt hali için; (i) Borçlunun borç yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşılmış olması, (ii) Kredinin hesaplardan silinmesi, kredi için özel karşılık ayrılması, veya anapara ve faizinin iptal edilmesi ve ileri bir tarihe atılması, (iii) Ödenmeyen kredinin vadesinden sonra en az 90 gün geçmiş olması durumlarında borçlu firma temerrüde düşmüş sayılır.

Temerrüt Halindeki Zarar (LGD): Temerrüde düşme durumunda uğranacak zararı ifade etmektedir. Oransal bir ifadedir, aynı zamanda kredinin geri kazanım oranının 1'den çıkartılmasıyla da bulunabilir. Geri kazanım oranı alınan teminatlar sayesinde temerrüde düşen krediden tahsil edilen tutar .

Temerrüt Halindeki Riskli Tutar (EAD) : Temerrüde düşen bir kredinin temerrüde düştüğü andaki riske maruz tutarıdır. Oransal bir ifade olmayıp tutar olarak bulunur.

Vade: (M) Kredinin kalan ömrü olarak ifade edilebilir.

Beklenen zarar (EL) : Bir bankanın kredi portföyünde belirlenmiş bir dönem için oluşabilecek beklenen kayıp tutarıdır; “ $EL = PD * LGD * EAD$ ” formülü ile hesaplanır.

Beklenmeyen zarar (UL): Gerçekleşen zarar ile beklenen kayıp arasındaki farktır. Beklenen kayıptan sapmalar olarak ifade edilebilir.

Basel II kapsamında Kredi Riski İçin Uygulanacak “İç Derecelendirme Yaklaşımında” Dikkate Alınan Risk Kategorileri;

- Firmalara Riskler
 - Proje Finansmanı
 - Nesne (obje) Finansmanı
 - Mal/Emtia Finansmanı
 - Gelir Yaratan Gayri Menkul Finansmanı
 - Yüksek Volatiliteye Sahip Ticari Gayri Menkul Finansmanı
- Devletlere Riskler
- Bankalara Riskler
- Perakende Riskler

- İkamet Amaçlı Gayri Menkullerle Teminatlandırılan Riskler
- Döner Özelliğe Sahip Nitelikli Perakende Riskler
- Diğer Perakende Riskler
- Ortaklık Hisse Riskleri' dir.

Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımında borçlunun temerrüde düşme olasılığı içsel modeli aracılığıyla banka kendisi hesaplarırken, diğer parametreleri (EAD, LGD ve M) ulusal denetim otoritesi tarafından sağlanmaktadır.

Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımında ise borçlunun temerrüde düşme olasılığı yanında temerrüt halindeki zarar, temerrüt halindeki riskli tutar ve vadeyi banka kendisi içsel modeli aracılığıyla hesaplamaktadır.

Operasyonel Risk

Basel II uzlaşısında operasyonel risk sistemden, insandan, içsel süreçlerden ya da dış olaylardan kaynaklanan hata veya yetersizlikler sonucu zarara uğrama riski olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, hukuki riskleri içermekte ancak stratejik risk ve itibar riskini kapsamamaktadır. Operasyonel riskin ölçümünde öngörülen yaklaşımlar temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve ileri ölçüm yaklaşımıdır.

Temel gösterge yaklaşımına göre operasyonel riske esas tutar, bankanın son üç yıllık brüt gelirlerinin ortalamasının % 15 faktörü ile çarpılması sonucu bulunan sermaye yükümlülüğünün 12,5 (1 / 0,08) ile çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Brüt gelir ise net faiz gelirleri ve net faiz dışı gelirler toplamı olarak tanımlanmaktadır.

Standart yaklaşıma göre operasyonel riske esas tutar bankanın son üç yıllık brüt gelirlerinin ortalamasının faaliyet kolları itibariyle aşağıdaki tabloda verilen β faktörleri ile çarpılması sonucu bulunan sermaye yükümlülüğünün 12,5(1 / 0,08) ile çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır.

Tablo 6 - Basel II - Standart Yaklaşımında İş Kolları ve β Faktörü Oranları

İş Kolları	β Faktörü
Kurumsal Finansman	% 18
Alım satım hesapları	% 18
Perakende Bankacılığı	% 12
Ticari Bankacılık	% 15
Transfer ve Ödemeler	% 18
Muhabirlik İlişkileri	% 15
Aktif Yönetimi	% 12
Perakende Komisyonları	% 12

Kaynak: BIS, Haziran 2004

İleri ölçüm yaklaşımında ise operasyonel riske esas tutar bankanın kendi içsel modeli tarafından hesaplanmaktadır.

V. BASEL II'NİN UYGULANMASI

Avrupa Birliği direktiflerinde(CRD) alınan karara uygun olarak Basel II dokümanında olduğu gibi, AB bankalarının sermaye yeterliliklerini, kredi ve piyasa riskine ilaveten operasyonel risk unsurlarını da dahil ederek hesaplamaları 1.1.2007'den itibaren başlamıştır.

Uluslararası Ödemeler Bankası'nın (BIS) Haziran 2004'te yayınladığı Basel II uzlaşısı ve sermaye yeterliliğine ilişkin Avrupa Birliği direktifi çerçevesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 30.05.2005 tarihinde Basel II'ye Geçiş Yol Haritasını

açıklamıştır. Ancak BDDK, bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulamanın 2009 yılı başına ertelendiğini ve derecelendirme esaslı hesaplanmanın sadece gösterge amaçlı yapılabileceği sonucuna ulaşıldığını Temmuz 2007’ de açıklamıştır. Halen, Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterliliğinin hesaplanması 1 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin Yönetmelik” esas alınarak yapılmaktadır. Söz konusu yönetmelikte, CRD ile gelen iki temel değişiklikten biri olan operasyonel risk unsuru da dahil edilmek suretiyle sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin uygulama Haziran 2007 itibarıyla başlatılmıştır. Diğer taraftan Ülkemizde ise risk odaklı denetimi amaçlayan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Basel II uzlaşısı üzerinde kapsamlı çalışmalar yapmaktadır. Son dönemde bu çalışmaların kapsamına, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılım süreci de göz önünde alınarak Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 14 Haziran 2006 tarihli, 2006/48 ve 2006/49 sayılı Direktifleri (CRD) ile Avrupa Birliği (AB) müktesebatı da dahil edilmiştir.

VI. SONUÇ

Dünyada 2007 yılı başından itibaren kademeli olarak uygulamaya geçen Basel II, SYR hesaplamalarında riske daha duyarlı yaklaşımlar getirmiş, risk kültürünün bankalarda her seviyede yaygınlaşmasını sağlamış, özellikle kredi riskinin kapsamı önemli ölçüde değişmiş, operasyonel risk eklenmiş, denetim otoritesine kur, faiz oranı , likidite, yoğunlaşma v.b riskler nedeniyle SYR de banka bazında yükseltme yetkisi tanımış ve SYR hesaplamalarının şeffaf olarak yayınlanması zorunluluğunu getirmiştir. Bankaların risk ölçümlerinde kendi içsel modellerini kullanmaları teşvik edilmektedir. Zira gelişmiş ülkelerdeki pek çok uluslararası banka Basel II’ deki ileri ölçüm yaklaşımlarını 2004 yılı öncesinde de kullanmaya başlamışlardı.

Türkiye’de Basel II uygulamasına operasyonel riskin 30/06/2007 tarihinden itibaren SYR hesaplamasına dahil edilmesi ile kademeli olarak başlanılmıştır. Sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulamanın 2009 yılı başından itibaren uygulanması hedeflenmektedir. Halihazırda Türkiye’de hemen hemen tüm bankalar standart yöntemle göre Basel II’yi uygulamaya geçişe hazır olup, bazı bankaların ise ileri yaklaşımları uygulamaya hazır oldukları da bilinmektedir. Basel-II’nin getirdiği risk kültürü ile birlikte bilanço, gelir tablosu ve nakit akımları ile yönetim, sektör, rekabet durumu ve enformasyon kalitesi gibi sübjektif verilerden hareketle hesaplanan ‘firma risk derecesi’ ve kredinin türü, vadesi ve teminat yapısına bağlı olarak belirlenen ‘kredi işleminin risk seviyesine’ göre firmaların kredi talepleri değerlendirilmekte ve bu değerlendirmelere göre kredi tahsis kararı alınmakta, risk seviyesine göre teminatlandırma ve fiyatlandırma yapılmaktadır.

Dünyada 2007 yılında yaşanan ve etkileri 2008 yılına da sarkan konut kredilerine dayalı türev ürünlerden kaynaklanan kriz Basel II’nin de sorgulanmasını gündeme getirmiş, değişen koşullara göre Basel standartlarında gelişimin sürekliliğini bizlere hatırlatmıştır. Zira bilanço dışı türev işlemlerin önemi açıkça ortaya çıkmış ve nihai olarak kimin riskinin üstlenildiğinin bilinmesi ve ürüne verilecek kredi notunu ürünü ihraç edenin kredibilitesinin değil, ürünün dayandığı esas kredi müşterilerinin kredibilitesinin belirlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- BIS, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, (Temmuz 1988)
- BIS, Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks, (Ocak 1996)
- BIS, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, (Haziran 2004) (Gözden Geçirilmiş Versiyon 2006)
- Patricia, Jackson; (1999), Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of the Basel Accord, BIS.
- TBB, Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, (2000)